Shri Raghunatha Temple MSS. Library,
JAMMU

No. ४३ ग-१

Title भास्वती टीका, भास्वतीप्रकाशिका

Author गोपीनाथः

Extent २६ पत्र Age सं. १९८८

Subject ज्योतिष

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नं. ९३

अथ श्रीभास्वती टीकाप्रारम्भः
पत्रे ४० नं० २८०२ श्लो० ५७५
ज्योतिषग्रंथः

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰टी॰ ॐ श्रीगणेशाय नमः नत्वा गोपालचरणौ कुर्वे शिष्य-
१ हितैषिणीं शतानन्दद्विजप्रोक्ता भास्वत्यर्थप्रकाशि-
का १ शतानन्दनामा द्विजः प्रारिप्सितस्य ग्रन्थस्य निर्वि-
घ्नपरिसमाप्त्यर्थं स्वेष्टदेवतानमस्काररूपं मंगलमाच-
रन्नामाचरति नत्वेति नत्वा मुरारेश्चरणारविंदं श्री-
श्रीमान शतानन्द इति प्रसिद्धः तां भास्वतीं शि-
ष्यहितार्थमाह शाके विहीने शशिपक्षखैकैः
श्रीमान शतानन्द इति प्रसिद्धो द्विजो मुरारेश्चर-
णारविंदं नत्वा भास्वतीं तिथ्यादिनक्षत्रादीनां भाः प्र-
काशो यस्यां सा भास्वती तां शिष्यहितार्थमाह वृत्ते
नचाविधमरैत्यहलः श्रीकृष्णस्य विष्णोश्चार-
रांस्कूरमिति मुरारिशब्दं प्रयुञ्जानस्य भावः श्रा-

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

लस्यादितो युग्मलानामंकवाकुल्येन सिद्धान्तपाव-
मन्निपुत्तानां सिद्धान्तोक्तगणितमञ्जितानां तेषां शिष्या
णां हितार्थं वृत्ते कथंभूतां भास्वतीं नाम सूर्यसिद्धा-
न्तादिगणितफलं यथा कस्मिन्काले शाके विहि
ते तिथिकोष्ठे सप्ततिकैः शशिपक्षखैकैः अंकानां वाम
तो गतिरिति ज्योतिःशास्त्रे समय १०२१ एभिरंकैः शा
के परिमिते भास्वती कृतेत्यर्थः अत एव वक्ष्यमा-
ण शास्त्राब्दपिंडेन पौनरुक्त्यं १ कलेर्गतगणाब्धो
का द्वैनाए शाकोनवाद्रीन्दुकृशानुयुक्तः कलेर्ग
तवत्सरगणास्तु वृत्तः नवाद्रीन्दुकृशानुयुक्तः ३१७९
शाकः कलेः कलियुगस्याब्दगणो वर्षसमूहो हतो
गतिकान्तो वादितव्यः वक्ष्यमाणास्सूर्यादिग्रहस्पष्टत्वे

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰ टी॰ नप्रथमतः शास्त्राब्दपिंडमाह वियन्नमोलोचनवे
२ दहीनः ४२०० सर्वशास्त्राब्दपिंडोभवति एतच्छास्त्र
2 कालमारभ्यैतावानब्दसमूहोव्यतीत इति शास्त्राब्दपिं
डशब्दार्थः २ उक्ताच्छास्त्राब्दपिंडात्पूर्वं तावत्सूर्या
दिसंवत्सरपालकं ब्रूते शास्त्राब्दपिंडः स्वरशून्यादि
प्रस्तानाग्नियुक्तोऽष्टशतैर्विभक्तः लब्धं नगैः शेषित
मंगयुक्तं सूर्यादिसंवत्सरपालकः स्यात् स्वरशून्य
दिग्भि १००७ निहन्यते नक्षत्राणि क्रियन्ते इति स्वरशून्य
दिग्भिः स्वराः सप्तशून्यं बिंदुः दिशो दिश शास्त्राब्दपिं
डांकं कर्मभूमौ गतं स्यात्पुनः सप्तनोत्तरस एवं रात्रिक्रि
यादित्यर्थः तदनंतरं नानाग्निभिर्युक्तः कर्तव्यः
१४९ नानाः संगति शास्त्रोक्ता एकोनपंचाशत्संख्या

ग्रयह्वयः एवंसंपादित्तादंकादष्टघ्नाने ८०० भागंहरे
दित्याह। सृष्टशान्तैर्विभक्ता इति लब्धंनगैः शोधितमित्या
दि ग्रयमर्थः तस्मादंकादष्टघ्नात्तैर्लब्धमंग ६ युक्तं
कृत्वासप्त ७भिः शोधितंकुर्यात् सचशेषः सूर्यादि
संवत्सरपालकोज्ञेयः एवमुक्तंभवति एकेनशे
षांकेनरविः द्वाभ्यांसोमः एवंतत्तत्संख्ययाग्रेपि सू
र्यादयश्शनिः पालकमारभ्यवारागरानीयाः संव
त्सरं यावत् यस्य पालकोधिपतिः तद्दिनंतुध्रुव
केभ्य एवसाध्यं संवत्सरप्रथमदिनस्य सलक्ष्मधिप
तिर्भवतीति संवत्सरपालक उच्यते रविघ्नं क्रमाह
३ शोषं हरेभ्नो ह पृप्यग्गजाशाल ब्रुस्वैरब्दाधिको
ध्रुवः स्यात् ग्रर्कशत भागेनावाशिष्टांकाशेषः

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

मा॰ टी॰ हरतीति हरइत्यर्थबलात्स एवाष्टशतात्मकोंको हरसं

२ ज्ञकोज्ञयः शेषो ह्यनिरस्य शेषांकेनोनितनान्यष्टशतानि

3 कृत्वा स्थापयेदित्यर्थः एषयगणहरणमेतस्यैवांकस्य शु

द्धिसंज्ञाज्ञापनार्थं यद्यष्टशतैर्विभागे कृते सन्ति शेषां

कोनलभ्यते न यष्टशतात्मकस्यैव शुद्धिसंज्ञा शेष

गणशोधनाच्छुद्धिः शकाद्देवगजाग्न्याभिर्लब्धांकैर्

र्थस्य ध्रुवस्यात् गजाभ्रष्टौघ्नो ग्राह्या १०८ वाष्टिनिर

ग्राह्य शेषांकादष्टोत्तर शतैर्नैव कलाग्राह्याः सर्वकिं

कालीनो ध्रुवइत्यपेक्षायामाह मोदापिकइति रवेरिन्दु

पलद्वयोर्नेनान्येषामपि ग्राहणं मोदापिकएवसर्वत्स

रपर्यन्तं तस्यांकस्य नित्यकलात्मकत्वा ध्रुवसंज्ञा सन्नोत

रशतद्वयेन हीनाशुद्धिरग्रिमसंवत्सरस्य शुद्धिस्यात् यदि

शु

हीना नस्यात्तदाष्टौशतानि ८०० संयोज्य हीनयेत् पंचा
पंचाशत्कलाधिकेनैकेनांशेन १।५५ हीनोग्निमसंर
वत्सरविधुः स्यात् यदि हीनो न स्यात्तदा चतुर्विंशा
त्रिकलाधिकसप्तांगा २४ संयोज्य हीनयेत् चंद्रध्रु
वार्थं विधुमाह सहस्रानिघ्नः खविधूनितोधः खसिद्ध
भागोनभचक्रशेषाः त्वेपंचसंडजादशाद्य
भ्यधिकः शशांकः शास्त्राद्यपिंडः सहस्रतुरीः
कर्तव्य इत्यर्थः पश्चात् खविधुभ्यां निनदशाभिर्हीर
नइत्यर्थः अथः एवं शशांकः प्राप्यकेस्यान षयेस्या
याः एकस्माद्दंकात् खवासिद्धैः २४ लब्धेन भागेनऋयोक
कार्नितः कर्तव्यः खविंधुः सिद्धाः ष्टाविंशति नतः
स्वयमेवांकोभचक्रेराशेषितः कर्तव्यः भचक्रेराशेषितो

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा०टी० यदिशेषोन लभ्यतेतदाभचक्रमेवशेषस्तत्पात्वरवासि ४
घ्नभागेनऊनस्थाने भचक्रशेषस्थानेतिसमासः रवपंच ५
सं युक्तावासोदशघ्नात्वरवपंचसंयुक्तः अभ्यंकोदशघ्नः
कर्त्तव्यइत्यर्थः एवंसतअभ्यंका २ चंद्राष्टमि ८२ भा
गोप्राप्यः तेनभागेनसंयुक्तोकः शशांकसंज्ञको
भवति चंद्रखंडार्थेविधुध्रुवार्थंचकेंद्रमाह रुद्रा
हतोवेदयुतास्त्रिवेदशेषस्थतः षष्टिगुणोरदाप्तः पृथकरवा
रवागाप्ताष्टगिंद्रकेंद्रः अभ्यष्टभागानवरवांशयुक्तः शशात्रा
वपिंडोरहदः रैकादशाभिर्हतः सन्वेद ४ युतोभवतिपश्चाद
यमेवांकस्त्रिवेदैः ४३ त्रिचत्वारिंशाद्भिः शेषशेषहृतः शेषि
तोवाकर्त्तव्यस्तेन स्थानः षष्टि ६४ गुणोतिरदे ३२ राघ्नोघ शेषोभव
त्रिंशतासंयुक्तइत्यर्थः यदित्रिवेदैः शेषितेसतिशेषोन

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

लभ्यते तेन दात्रिंशिदा एव चक्रः यस्मात् उपरितनाः संज्ञोरदाद्या
भवंति पूर्वमिति रदाद्योयमेव पूर्वोक्तोंकः स्थानद्वये
स्थाप्यः एकस्मात्सप्तशते ७०० र्लब्धेन युक्तोन्य स्थंद्रके
द्रोभवति शेषंयस्मात् संगुरायन्ते नैवांकेन लब्धाः कला
योज्याः एवंभूतः केंद्रः शुद्धेरष्टमांशेन शास्त्रात् पिंडस्य
चविंशांशेन युक्तोभवति सकलोंशोज्ञेया शुद्धेरष्टभा
गस्य भवदन रवांशाभ्यतनाभ्यांयुक्तारुन्यर्थः एवंभूतः
केंद्रः स्थानद्वये स्थाप्यः एकस्य केंद्रः शतघ्नात्रिंशद्
यः प्रदेयाः ऊन्यस्थापेतराशीयः अन्यस्मात्खंडघ्नावाभव
त्तिनमाह ५ केंद्राङ्कवघ्नादिभुनेत्रचंद्रैर्लब्धानितोम
ध्यादि पूर्णध्रुवः स्यात् भवे ११ रुद्रैरेकादशाभिरित्तिया
कर हन्यतनइति भवघ्नस्तस्मात्केंद्रादिभुनेत्रचंद्रैः १२५

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰ टी॰ पंचविंशत्यधिकशतेनेनलब्धं यत्तेनहीनोमध्याविधुः
५ स्वोक्तःशशांकोस्फुटोभवति यदिलब्धंकस्य[illegible]चिक्र
५ तुल्याद्धनितःशशांकोनभवति तदा येनांकेनशशां
कैंयोषितस्तमेवसप्तविंशतिशतात्मकं २७०० भव
कं शशांकेसंयोज्यशशांकंहीनयेत् चक्रकाविद्भागो
गः हृतेनत्रसकलएवग्राह्यः चंद्रसूर्यग्रहणोपयोगि
त्वाच्चंद्रःसूर्यस्फुटकोनिरूपणानंतरपात्तस्फुटमाह
पातःशरघ्नोनगनेत्रयुक्तास्त्रिनंदघ्नोथोगगनांगतिघ्नः
द्विरिंदुरामा त्रषैरामहीनसांशोद्दृष्टांदासुतरंगचंद्रैः
शरेन्दयुन्दइतिशरघ्नः शास्त्राद्दपिंडोनगनेत्रैः २७
सप्तविंशत्यासंयोज्यः पश्चात्त्रिनंदे ९३ स्त्रिनवत्याशो
धितःकर्त्तव्यःसचशोध्यःपश्चात्संगुणानीयः पश्चाद्दि॰

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

कर्त्तव्यः ९५ कस्यानं द्वयेस्याप्य इत्यर्थः इंदुरामा
ग्रखरामहीन इति इंदुरामै ३१ एकत्रिंशत्तात्प्रमिंदुरा
माग्रंतखरखरामाग्र ३० नैहीनः अयमर्थः एक
स्मादिंदुरामैर्लब्धेन रवरा मैश्चान्योर्द्वितीयस्यान्तेऽस्थि
तोंको हीनो भवति सांशा इत्यादिस्था स्वाद्यपिंडोगत्वं
दैः १६ षोडशाभिर्लब्धेन सांशः सभागः कर्त्तव्यः एवं
भूतोंकः पातः स्यात् पात ध्रुवो भवेदित्यर्थः कस्मिन्
वाप्प देशे कियत्कालमभिवांचैव्या एवंभूत ध्रुवेभ्यो तिष्यिनदलत्राद
यः ग्रामासिकाभवतीत्यपेक्षा यामा ६ देशान्तरंदि
ग्गा शालात्मसा धमितीत्कल्यांनसमो ध्रुवः स्यात् दि
ग्गा शाला देशांतरं प्रमा धांतव देशान्तर ध्रुवे प्युयाज्य
तथ्यावकल्यांतेनसमो ध्रुवो भवति ग्रंथारंभकालात्

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा०टी कल्पसमाप्तिपर्यंतं समानएवध्रुवो भवति नन्तुकस्सात्
९ न्नरवत्कालांतरेनाधिकभावस्तस्याच सर्वत्रैव देशे
6 कल्पपर्यंतं मस्यप्रामाणायमितिभावः देशांतरेन एतत्
ज्ञेयो न्यत्रिदेशा योजनानि भजयासंगप्रायस्वरवा स्तु
वेदे ४८०० लंड्ठ यत्र सर्वदेशाउत्कलइति प्रसिद्धः नव
[illegible] ९९ ध्रुवभुक्तिः सप्तैव ७ रविभुक्तिरेवमन्यत्रा
पि पंवालस्सरसेनादौ तु योजनानां पंचविंशत्युत्तर
शतं १२५ तथाच चंद्रध्रुवकेशंशाद्यं विंशतिः कला१
भ्रयेयाः २१२० रविध्रुवेतु दशकला एव १००१० केंद्र
नहो वंशो वाड्विंशत्कलाः २१३६ एकोनषंवाला ध्रुवेः दौवं ९
शाच नष्पयपंचविंशतिः कलाश्च ४१२५ वाध्रुतिपंवा
दशकलाः सूर्ये ००१२५॥ नवातिसुंदरमकल्पदारविंदो

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

तद्भावमग्नमनसापरमादरेण बालप्रबोधनकृतेत्र हर
गोपितनाथ्या नाम्ना प्रकाशितं इह प्रथमाधिकारः ७
इति श्री स्वृत्तीप्रकाशिकायां प्रथमाधिकारः समा
प्तः नवग्रहशुभाशुभफलसूचकत्वेनापेक्षितीयं वर्षा
धिपमाह शास्त्राद्सौरादहर्गणात्कलेर्वावर्षाधिपाः
सप्तहृतावशेषाः श्रीकेंदुवाचसपतिसूर्यसौम्यशाने
श्चराराः क्रमशोभवंति शास्त्राद्दिः शास्त्रारंभकालात्
सौरश्चासौ अहर्गणश्चतस्मात् शास्त्राब्दपिंडादित्यर्थः
कलेर्गतकलेरित्यर्थः शास्त्राब्दापिंडात्गतकलेर्वा
सप्तभिरवशेषेक्रमेणसन्ति येचशेषास्तेवर्षाधिपाभवं
ति श्रीं गद्युक्त्वावर्षाधिपाभवंतीत्यर्थः के एकादवशेषे श्री
त्तर्हि प्रथमः द्वेचेत्तदा द्वितीयः एवमग्रेपि किंरवि

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा०१टी॰ सोमादिक्रमेरोवगणानीया अहो स्वित्तप्रकाराप्तन्नदेसौ
वत्यपेतीयामाह अकैंद्वाचस्ततीत्यादिवाचस्पति
र्बृहस्पतिः सौम्योबुधः आरोमंगलः अन्यत्स्पष्टं
7 क्रमशोऽग्नेन क्रमेराभवाग्निनत्वादित्यादिक्रमेरो
त्यर्थः वर्षाधिपान्क्रमासाधिपानाह ८ अव्दो
कीनिघ्नोरविमासयुक्तः सप्तावशेषे रविमासनाथाः
सप्तयुक्त सूर्यार स रेज्यसौरि चंद्राबुगान्स्वावनमास
तोत्र्य अर्कैः १२ चद्रिशाभिर्निहन्यत्तइत्यर्कनिघ्नः
एवंभूत्तोव्दःशास्त्राद्रूपिंडोरविमासेर्योज्यः रविमार
स त्तभास्कराशिभोगाद्भवतीतिज्ञेयं प्रथममार
साधिपार्थर्केकाव्दार योज्यः द्वितीयमासाधिपार्थं
द्वौयोज्यौएवमग्रेपि तेस्मादिनिशेषः एवंविशिष्टन्न

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

स्मा घाद्व्राद्दपिंडान्नु सप्त मि ७ रव शेषेहृते सति अवशिष्टार
विमासनाथा भवन्ति केन क्रमेणोत्यपेक्षायामाह ज्ञमृक्केत्या
दि ज्ञो बुधः सूरेज्यो बृहस्पतिः सौरिः शनैश्चरः भृगुरादि
त्ति अन्यस्त्राचार्यो भृगुरादृग तकलेरनेनैव प्रकारेणसा
वनमासतः चैत्रादिः सावनमासस्याधिपा वदंतीनिशेष सा
अत्र हृष्ट्यकु पंच ५ गुणोन्भेणगणो मा ३६० नयुक्तस्नानि
शेषतष्टा वर्षाधिपाः भृक्ष शशीज्यसूर्य सौम्याकिभौ
माः क्रमशो भवन्ति सावनमासस्याधिपान्वदंतीनिशे
षः प्रभवाद्योद्ब्दास्त्वनेनप्रकारेणाभवनीत्याह ६ अ
व्दः ६ पक्कवेष्टा गुणाः शरागरामांकलवोद्दिर्पंच हृष्टक्ताः
तेन्याष्ठिशेषाप्रादिभिर्युगैर्निलब्धानि शेषोगिरस प्र
समास्युः घान्द्व्राद्दापिंड ६ पक्कस्थान हयेस्थाप्यः

भा० टी० एकत्र खेराग्रगणः कर्त्तव्यः खेषाः ११० द्वशोत्तरशतं
८ खे संगुणाम्नस्मात्तशरागरामांकैः ९३४५ पंचसप्त
४ त्युत्तरचिराव्वाति शनैर्लब्धं च पंचदशाइंद्रिय चंद्रैर्युक्ताः
शरत्वाद्वपिंडाः कर्त्तव्यः शरागरामांकैः शोधितेकलाः
नग्नाह्याः किंतु शेषं खं खरत्नराशीयः स्वच्छो योवलीसं
ज्ञेकोऽज्ञयः द्वादशांगुलितात्यावल्पात्तेनैवांकेन भेज्ज
मासालभ्यंते तदनंतरं विशांकुलाष्टयाद्दिनानि लभ्यं
ते षष्ठिगुणितानां शेषाणां शरागरामांकैर्वद्याटिका
लभ्यन्ते तन्षष्ठिशेषादिति तस्मात् लब्धेंद्रियचंद्र
काल्लगत्वाद्वपिंडान्यस्माच्छोधितेसाति सशेषोऽग्निर
सः सामान्युरित्यत्वयः स्मादेवशेषादिभिर्लब्धा
निघ्नातिभवांति तानि संवत्सरपरिवत्सरादीनि पं

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

च अंगिरसश्च मासाः प्रभवाविभवाद्यः षष्ठिसंख्यकाः
चक्रकाल ज्ञानिहृपरिवर्त्तानिज्ञेयानि मासस च्यान्तरं तु
सिद्धान्तभेदेन ज्ञेयं मंगलध्रुवमाह १० शास्त्राद्ध पिंडो
वसुवाक्षिपक्षैः संशीन्तराश्मि ज्वलनानामहोजः शताहत
द्वादशराशिचक्रेशे षोडिविवारो ध्रुवस्तोदृष्टदान वसु
१८= वाक्षिपक्षिरशान्निंशादधिक षट्शानैद्द३८ हन्यनेनकु
राशिकि क्रियत इतिसूत्र नपोक्तः वसुवाक्षिपक्षः शास्त्राद्ध
पिंडः सशीन्तराश्मिज्वलनः कर्त्तव्यः शीन्तराश्मिज्वलनैः
३१ एकत्रिंशद्भिः सह वर्त्तनं इतिसत्र नपोक्तः एवंभूतः
सन् शास्त्राद्ध पिंडः शास्त्राद्धपिंडात्द्वात्रिवारोध्रुव पंच
नः पंचाशद्भिर्लब्धेन संयोज्यः एवंविशीष्टः शास्त्राद्ध
पिंडः शताल्लिद्वादशराशिचक्रेरा १२०० द्वादशशतैः

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰टी॰ शेषः शेषस्वरूपो ग्राह्यः द्वादशराशीनां चक्रं तत्र भ्रातात्
६ तं च तद्द्वादशराशिचक्रं च तत्तथोक्तं तेन शेषः शेषि
तद्यर्थः स शेषः महाजो मंगलः ध्रुवस्वरूपो मंगलो
भवतीत्यर्थः घ शीघ्रस्य ध्रुवमाह १९ लोघ्रखखा
सिघ्नमघोदशघ्नतिथ्योंडुलब्धांगरसाष्टिविहीनामिति शा
स्त्राद्वपिंड एवं लोघ्रस्य शीघ्रं भवतीति योजनाकेन प्र
कारेणोत्पद्यतायामाह खखाश्वीत्यादि खखाष्टिविभिः
२०० शतद्वयेन निघ्नशास्त्राद्वपिंडमघःस्थानं कुर्यात् ए द्वये
कद्वादशघ्नं कृत्वा तस्मादेव तिथ्योंडुभिः ११५ पंचदशोत्त
रशतेन लब्धयत् तेन शतद्वयनिघ्नशास्त्राद्वपिंडहीनयेत्
तथैवांगरसाष्टिविभिरपि २६६ षट्षष्ट्युत्तरशतद्वयेन ही
नं कुर्यात् तदनन्तरं भ्रातात् द्वादशराशिचक्रे राहुर्वशो॰

चयेत्सशेषः त्रोऽब्दं भवति ज्ञशीघ्रस्य फ्रुव इत्यर्थः न
पाचाग्रे बुधस्य शीघ्रमेव फ्रुवान्वितं कर्त्तव्यं नज्ञ बुध इति
भावः क्रमप्राप्तं गुरु फ्रुवमाह शतानलो घः खनवा
ग्नेत्र स्त्र्या [illegible] जीवोऽब्दनखांशयुक्ताइति शतानहतः
१०० शास्त्राद्रिपिंडो ऽधस्यानद्वयेस्याप्यः एकस्मा
त्खून वाभिर्ट [illegible] वित्याल यत्नत्तेन नेत्रत्वयेभ्रो १२२
द्वाविंशात्युत्तर शतेन एयुक्तस्या पितः [illegible] संयुक्तश्चा
सौजीवोजीव फ्रुव इत्यर्थः अब्दनखांशः शास्त्राद्रिपिं
डस्यविशेषोशतेन संयुक्तः सन् प्रानोहत द्वादशराशिभिश्च
कैरा १२०० शेषितः सन्गुरु फ्रुवो भवति भृगुशीघ्र
स्य फ्रुवमाह खेभस्वर ब्लोकशराग्नियुक्तः सितोच्चमा
यांकुन्दपेः शतघ्नात् शास्त्राद्रिपिंडः खेभस्वरैः ७५०

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा० टी. पंचाशदधिकसप्तशतैर्गुणनीयस्तदनंतरमेकशता

१० शीतिभिः २५८९ रेकोनषष्ठ्युत्तरशतत्रयेणासंयोज्यस्त

थैव शतघ्नाघ्रास्त्वाद्दिपिंडात् कल्पे १६१ रेकषष्ठ्यु

त्तरशतेन लब्धं यत्तेन संयोज्यस्तदनंतरं शताहत

द्वादशराशिभिस्तमवशोधयेत् सशेषः सितस्य शुक्र

स्य शीघ्रस्योच्चं ध्रुवो भवतीत्यर्थः शनिध्रुवमा

ह खवेदनिघ्नोद्विनवेषुयुक्तः शनिर्दशघ्नात्सहि

तेस्वशकोरिनि शास्त्राद्वापिंडः खवेदैः ४० चत्वारिंशता

निघ्नः कार्यस्तदनंतरमेष द्विनवेषुभिः ५९२ द्विन

वत्यधिकपंचशतैः संयोज्यस्तथा दशघ्नाघ्रास्त्वा

द्दपिंडात् शकैः २४ चतुर्दशभिर्लब्धं यत्तेन संहित

श्चकारः समुच्चयार्थः एवं कृते केशतताहतद्वादशरा

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

शिभिरवशेषितेसतिशेषः शनिः शनिध्रुवोभवतीत्यर्थः
एवंग्रहाणांमध्येयदिकस्यचिद्ग्रहस्यशताहत्तवाद्शरा
शिभिरवशेषोनलभ्यतेसत्तुग्रहस्तस्मिन्संवत्सरेनिर्ध्रुवक
एवज्ञेयः १२ नत्वातिसुंदरमकुंदपदारविंदेत्तज्ञावमग्रम
नसापरमादरेण नीतःपदार्थकथनादथगोपिनाथना
म्नासमासमाधिकारइहद्वितीयः इतिश्रीभास्वतीप्रका
शिकायांग्रहध्रुवाधिकारोव्याख्यातः अथचतिथिनक्ष
त्राद्यानयनोपयोगित्वेनातिथ्यधिकारेप्रथमंतावदहर्गण
करणमाह त्रिंशाङ्कुणामेखखरखार्कमासदिनैःसमेताल
ठवासरोनाः ध्रुवंदमेतन्नगभक्तशेषेवाराभवत्यदमुखा
त्तुघुनाप्याः मेषराशिगतरविसंक्रमणात्दिनादग्निमादि
नेमेखमरवंतास्मिंस्तास्मिंदिनेतिथिपरभ्रमरोभवितमा

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰टी॰ सोमेषमुख्यमासः प्रोच्यते मेषार्कसंक्रमाज्ज्ञानामासा
२२ इत्यर्कमासा उच्यंते नेन तु संक्रांतमासाः न पापा सन्ति
रिक्तवासरे नेताइति विरुध्येतन तस्मात्पूर्वोक्त एवमेषमा
सोग्राह्यः मेषर्षैवमुखमासानुत्रिंशत्तागुरुरायेत ग्रभ
क्तमासस्य भुक्तदिनैः संयुक्ता स्त्रिंशद्गुणमासाकृत्तुवास
रोता ग्रनीनुक्तसंख्याकवासरे न्तेताः कर्तव्याः पाल
कदिनादग्रिमदिनमारभ्यगणनीयं एतत्त्तु घुंटं द
ग्रलगरोगोभवतितदेवनगभक्तप्रोयंस नृवारालभ्यते
नेगे मुक्तः प्रोषोपास्मिनित ननु कयं मूताावारापेक्षा
प्या दिवाद्घिषाः स्मृः कस्माद्वारा द्गुणनीयामित्यपेक्षा
यामाह मूवदमुख्वादिति पालकाग्रिमवारादग्रिगराप
तेनतदासएवलभ्यतेपालकादेव चेद्गुणापतेतदागतगा

म्यः यावन्मासान् लभ्यन्ते तावत्त्रिंशत्ताननगुणयेत्
ताव -- दिनान्यहर्गणो ज्ञेयः यस्मादहर्गणात्स्व
ज्ञातशेषेऽस्मात् तिथ्यादिनवारो गम्यते येन देवघुकं ज्ञेयं
मेषसंक्रान्तिदिनं प्रथमसंवत्सरस्याहर्गणेन ध्रु
वैरुफलभ्यते संक्रान्तेरग्रिमादिनं वर्त्तमानसंवत्सर
ध्रुवैरवलभ्यते तदग्रिमदिनादहर्गणो ज्ञेयः १६
रवेः स्फुटीकरणमाह सूर्येश्वरज्ञात्रिपथ्यः प्रदेयाः
एष्यकृतत्रा क्रमशाश्व रवंडाः शेषांशं भुक्तांनित
भोग्यनिघ्ना षष्टिता मनपुक्तोऽप्याधिकः स्फुटस्थानू स
रैः ७ सप्ताभिहिन्यं तदघ तिस्वरघ्नाः एवं भुक्ता त्रिपथ्ययोरह
र्गणादिनादि स्वर्प स्वर्ये ध्रुवे प्रदेयानि सप्तखण्डराणाहर्ग
णा संयुक्तः सूर्यध्रुवः एष्यकृस्थानद्वयस्याप्यः १

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा०टी० कस्माच्छत १०० भागेन लब्धाः खंडाग्राह्याः तान्खंडान्

१२ ग्रकेप्ययिष्यान्तियदा प्रथमखंडोलभ्यतेतदा प्रथमखंडां

कः ६ पद्यकृस्याच्यः द्वितीयश्चेत्तदा द्वितीयखंडाकएव

12 एवमग्रेपिशेषाद्दितिशतभागशेषान्नकथ्यभूतात्

क्रोनितभोग्यनिघ्नात् भक्ताखंडेनितरश्चासौभोग्यखंडा नश्च

श्चनेनितानिघ्नाच्छतनाप्तेनयुक्तैः खंडेरधिकः सप्तगुणा

हर्गणायुक्तोरविध्रुवःस्फुटोरविःस्यात् अयमर्थः

सं शेषखंडान्तरेसाध्रुगुणायशतेन विभजेन लब्धंखंडा

नसंयोज्यसखंडस्ताहशाध्रुवेयोज्यः सोर्कः स्फुटरवि

संज्ञोभवति खंडाभावेत्प्रथमखंडेनसंगुणायशतलब्ध

मेवयोजयेत् अग्रिमखंडायावल्लभ्यतेनावन्यकारा

ततरौवसर्वैःस्फुटः कार्यः तथाहिदिनेदिनेसप्तां०

शाः स्त्रयैर्दिग्याचव्द्यमासगाः केलाश्चयदिखंडांतर २१ मे
कंस्यात्नन्दोवतस्त्रः कलाः यदि ख्यंतरंनदाष्टौ ८ यदि
ख्यंतरंनदा द्वादश्चा १२ चन्तरंतरेषोडशा १६ पंचांतरे ए
कविंशत्तिः २१ षडंतरे पंचविंशत्ति : २५ सप्तांतरेएको
नत्रिंशत्ति २९ अष्टान्तरे त्रयस्त्रिंशत्तु ३३ नवांतरे सप्तत्रिं
शत्तु ३७ दशांत्तरेद्विचत्वारिंशत्तु ४२ देशान्तरं ध्रुवके
ध्रुयोज्यमित्निपूर्वमिवोक्तं चेद्रूके दूयोः स्फुटिकरणमाह
खनंदनि घ्नात्तिप्यय : शशांककेंद्रशत्त घ्नात्तिप्यय :
धदेयाः केंद्रः क्रमात्तषहरस दस्त्रैः सोध्योवि धुश्चाद्धि
शश्चाडिदस्त्रैः खनंदैः ९० नवत्यानि घ्नास्तिप्यय : शश
शांकेविधु घ्नावदेयाः केंद्रैन्त्रशत्त घ्नात्तिप्यय : धदेयाः
ततः केंद्रः षद्वहरसप्तदशास्त्रैः २७५६ षट्पंचाशादीघ

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰टी॰ कसप्तविंशतिशतैः शोध्यः भागेनशेषस्वरूपः कर्त्तव्य
१३ इत्यर्थः विधुरुक्षाद्विशराब्धिदस्रैः २४५७ सप्त
पंचाशदधिकचतुर्विंशतिशतैः शोध्यः केंद्रात्प
श्चात्सप्तदसैर्यद्दशो भागो लभ्यते नाहृद्दशाख्यचंद्रभा
गोग्राह्य इतिक्रमशाद्रभुक्तानस्यभावः यदि विधुः
क्वचिदल्पस्त्वःस्यादितिकेंद्रक्रमेणशोध्योनस्यात्त
दा सप्तविंशति शतानि संयोज्यशोध्ययेत्तदिंदुर्ख्यु
वंदात्संहितः सत्सूर्यैश्चराद्ध्रभागेनयुतः समाक्रांत
चराद्ध्रभागावि विधुर्वाद्विमासैः स्वचंद्रनेत्रयुच चंद्रस्वासाः ६
धुवंदाद्दशरारत्नत्र्यस्वसूर्यैः विंशोनशरत्तेनलब्धंयत्त १२
तेनसहितः कार्यस्तदनंतरं चराद्ध्रभागेनक्ष्वचिद्धीनःक्वचि
द्युक्तःकार्यः कदेत्यपेक्षायामाहसमाक्रांतसमंचनद्दधेव

13

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

तस्मात् मेषादिग्रिराभासपर्यंतमूनस्तु लादिषराभासप
र्यंतंयुतंहत्यर्थः विभुवादिमासेभ्यश्चकराद्धभागाःखं०
वेद१ नेत्र२ रव्यू२ खं चंद्र१ खं० शास्थूलमेनतत्पातिदि
नाभितं स्फुरात्र्भागोभवति युद्धहतोगाद्धेत्यादिप्रार
बद्धमाम्नमितयैतेनसाधितस्फुराद्र्भागोज्ञेयः ९ के
न्द्रैनएनम्पयुतंकुर्यादित्याह ७ नहुंदाद्धृगनेभलाः
र्यी ख्रंशन्नाम्नुकेद्रेनयुतंप्रयुक्तान् युद्धहताङ्गगनेभुभिः
पंचाशाता ५० लब्धयत्तत्केन्द्रे योजयेत् एवंम्
तात्केन्द्रात्खंडोग्राह्यः खंडांतरेण शेषसंगुणयशाता
प्तेनयुक्तः खंडोविधेयोयोऽयस्तदास्फुटचंद्रभवति
केंद्ररविचंद्रयोः खंडा इत्यपेक्षायारविखंडांस्ताव
दाह १८ सूर्यस्यपंचाकरवीदुभूपाग्रनानपेंद्र ॐ

॥

भा॰टी॰ यमाजिनाश्च सप्ताश्विनश्चं द्रुगुणाग्नरसाग्नीष्य ध्रीम
२८ नुन्सप्तशाराःशरांगाः पंचाद्द्येवैदगजाःकृत्तिका
स्त्रिखेंदवोभानुभुवःकुरस्र्याः अष्टाश्विचंद्राः शर
14 रामचंद्रा भंद्राद्विचंद्राः शरवज्रिनाश्च एतेषड्विंशति:
खंडाः सूर्यस्योत्पन्वयः पंचे ५ अंकाः ९ नेवरखयो
द्वादश १२ इंद्राश्चतुर्दश १४ भूपाः षोडश १६ महा
भारतेप्रसिद्धाः ६ घनाःमेघास्तेपुनः सप्तदश १७
नवचरंतुअनवेद्व ऊनविंशति: १९ कुः पृथ्वीयमौर
यमलौएकविंशति:२१ जिनाश्चतुर्विंशतिर्जैन शास्त्र
प्रसिद्धाः२४ सप्तचत्वाश्विनीतेसप्तविंशति:२७ चंद्र
गुणा चंद्रस्यगुणा अस्तत्वादय: स्नयस्तेपुनश्चैकाति
शत् ३१ रसाग्नीरसाम धुराद्य: षट्त्रयस्त्रयस्तेपुन:

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

षट्त्रिंशत् ३६ द्व्यधिचत्वारिंशत् ४२ मरुत्वायवः ए
कोनपंचाशत् ४९ शतशराः सप्तपंचाशत् ५७ शराग्गाः
पंचषष्टिः ६५ पंचसप्तति ७५ चतुराशीतिः ८४ चतु
र्नवतिः ९४ त्रिखेदवस्त्र्यधिकशतं १०३ द्वादशोत्त
रशतं ११२ एकविंशतिशतं १२१ अष्टाविंशत्युत्तर
शतं १२८ पंचत्रिंशदधिकशतं १३५ एकचत्वारिंशद
धिकशतं १४१ शरवेदत्रिगाः पंचचत्वारिंशदधिकश
तं १४५ अथ पंचखंडनामाह इंदोः स्वरूपाग्निरसाः
खचेद्वान्तपाजिनाः पंचापुराणरसाब्धी षष्टिः स्वरागाः
कुनवाष्टकाष्ठाः षड्बाणवेदराममन्त्रनवाहाः पंचां
बुदाः खांकभुवौदिषाक्षिविश्ववाश्विजात्याश्वि
स्वरामदस्राः पंचाग्निदृगोग्नियमाः कुसिद्धानेत्रा

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰ टी॰ द्विहक्कुवह्निजिनाश्विसिद्धाः रूपमेकंकाष्टाश्विशोदश
मनवश्चलर्दशाग्रहानि पंचदशोग्रंबुराः सप्तदशावि
15 ध्वानित्रयोदशादस्त्रावष्टिनो गावोनवाग्निप्राक्षलर्वि
शान्तिः।०।१।२।३।६।१०।१६।२४।३५।४६।६०।७५।९१।
१०८।१२६।१४३।१५९।१७५।१९०।२०२।२१३।२२२।
२३०।२३५।२३९।२४१।२४२।२४३।२४३। एतेचंद्रस्य
खंडाः अंतरखंडस्यान्तरनाम्नीनि ज्योत्स्नाख्येसप्तविंश
सहस्राण्यष्टाविंशाः खंडोदाशिताः स्फुटचंद्रान्तिष्व
नयनप्रकाशमाह भुक्तिर्नवत्यान्वितभोग्यमिंदो
रर्कोनचंद्रागतियया:खनंदैः शेषोनखांकाद्गगतां
निघ्नाद्युतपात्सा साघटिका भवति नवत्यान्वितं ९०
भोग्यखंडांतरामिंदो भुक्तिर्भवति स्फुटार्केराहीना

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

वंचंद्रान्तरखनंदैर्नव्यंत्या ९. लब्धंतिथयोभवंति
य यर्कैरणान श्रंद्रोनभवंतितदाचंद्रेसमाविशंतितिथ
तानिसंयोज्यहीनयेन्नवत्याभागोहृतेसतितिथयः शे
षस्तेनकृतः खांको ९. नवतिः गगनांगैः षष्ठ्याहृ. गु
णनीयः एवं मत्वा संकोच्य कृत्वातरेसालब्धाघटिकाभ
वंतिसूर्यभुक्तिः सप्तमेवचंद्रभुक्तिस्तेननवत्याचित्तरेखं
डांतरं भुक्तयोरंतरं भुक्त्यंतरं सप्तमेयाचंद्रभुक्तयाल
ब्धाघटिकाभवन्तीत्यर्थः षष्ठ्यासंगुणयकलाग्राह्
याः यदिरवचंद्रैर्भागैहृतेसतितिथयः षष्ठ्यासंगुण्य
तेचंद्रभुक्त्यासप्तमेनयासोहृयतेनतदंतस्याएवतिथि
येरतीतघटिकालभ्यते स्फुटचंद्रार्देवनदत्रानान
यनप्रकारमाह २३ शन्नाभ्रमदंहृंशान्तशोधितांशाः

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰टी॰ वैस्फुटाहताभुक्तिहृतास्तुनाड्यः शिष्टांशाद्याकाष्टर

१६ जातिलब्धं नक्षत्रवच्च घटिकाश्च शेषाः षष्टिस्फुटत्वं

क्रादेव शतभागेनाप्तं नक्षत्रं भवति शतस्यष्टत्व

18 मिति पाठयमेवार्थः निःष्यिनक्षत्रेण नेलभ्यंते

त घटिकाश्च वर्तमानयोरेव निःष्यिनक्षत्रयोर्द्वयाः

भागांके षष्ट्यंशतभागशेषेराम्नंषष्टाः शेषघ्नाः

तेवष्टाहताग्रशिताभ्यनेष्टा खंडभुक्त्या हताभा

गेनष्ट्यक्तृता घटिका भवति शेषाधितांशादिति

पाठे शेषाधितांशायास्मिन् नक्षत्रांतं च तत्र शेषाधि

तांशं च तस्मादित्यर्थः उभयथापि शतेन भागे हृ

ते सति शेषा ये हीनं शतं कृत्वा षष्ट्यास्ताङ्गराप चंद्रभु

क्त्या हरेत् लब्धा घटिका भवंतीत्यर्थः स्फुटचंद्रा

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

त्मे स्त्रज्ञांतिभिः पंचविंशत्युत्तरशतद्वयेन २२५ लब्धांकोरा

शिः शेषांकाश्च षष्ट्यानिहत्वा स्वदभुक्त्याहृतारााशिचटि

तो काभवंतिवत्र वदित्यस्यार्थः एवंस्फुट सूर्यात्सूर्यरा

शिद्यानं शरज्ञानि लब्धराशिस्त्रिंशत्कृत्वा शेषांतर

शरज्ञानि लब्धमंशाश्च षष्ट्यानिहत्वा देवभुक्त्या छरज्ञाति

लब्धंकलाः एवमेवविकलाः योगानयनप्रकारं श्लो

कार्थेनाह एवं रवीं दोर्युतिना योगाः सप्तान्विता

चंद्रगतिस्तु हाराः रवींदोर्युतिर्योयोगानाद्भवशतान

भोगानैवयोगाभवंति शेषेराशाानितो छत्राङ्गागमा

एतत्कलावल्लगांक पूत्यपेद्धायामाह सप्तान्वि

तेत्यादि सप्तान्विता चंद्रगति हिरांकोभवति इयत

तेनेति हारः पूर्ववत्कलागृह्याः गतोयोगोलाभ्य

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ते घटिका ३ वर्त्तमानस्यैव बवद्वत्त योगयोरपि गता
घटिकानितिथि घटिकावद्भेयाः बवबालवादिक
रणानयनप्रकारमाह अर्कोनचंद्रात् राशाद्विही
नात् पंचपरिस्तात् शशारासिलब्धं सप्तावशेषं कर
णं बवाद्यं तन्नाडिका याः तिथिवद्भवंति १५ स्फु
टार्केण हीनात् स्फुटचंद्रात् रवदंतेर शशाद्विभि ४५
हीनात् ननु परिस्तात् दंतं रसशराद्विभिः पंचचत्वारिं
शता ४५ लब्धं सप्तावशेषितं शतुः करणं भवति
करणानाडिका तिथिवद्भवंति शेषांके नोनिताऽङ्गा
गोकानंतरेव तस्याल बवघटिका भवतीत्यर्थः
स्थिरकरणानामाह परेऽन्ये कृष्णचतुर्दश्यानांतिथ्य
र्धयोगात् शकुनिश्चतुष्पात् नागस्तु किंस्तुघ्न॥

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

मितित्क्रमेणाचत्वारिविंशात्करणानिनित्यमि
त्रि कृसचतुर्दशीनां परदलतः त्रिष्वर्द्धयोगा
त्तिष्वर्द्धकरणानिनित्यानिविंद्यात् शकुनि
श्चतुष्पात् नागस्तुकिंस्तुघ्नमितित्क्रमेणाचत्वा
रिविंद्यात्करणानिनित्यमिति कृसचतुर्दशी
नांपरदलतः त्रिष्वर्द्धयोगात्तिष्वर्द्धकरणानि
नित्यानिविंद्यात् शकुनिश्चतुष्पात् नागः किंस्तु
घ्नमिति सप्तविंशतित्रिदिनानि पर्यंतं चंद्रः प्रकार
न्तरेणापिस्फुटीकर्त्तुंशक्यतेतथ्याहि यस्मिं
दिनेप्रथमःखंडोलभ्यतेतदाकेंद्रशेषंषष्ठ्यासंगु
णयकलाग्राह्याःताःकलाःखंडान्तरक्रमेणाप्रत्य
हेचंद्रेयोज्याःकेचिद्धीनाश्चकर्त्तव्याः यत्रपूर्वखंडा

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰टी॰ न्तरादृत्तिमखंडान्तरमधिकं तत्र योज्यम् एतत्र
१८ हीनयेत् एकेनाधिकमंतरं यदि तदा एकगम्या
एवकलायोजयेत् हीनयेद्वा अंतदा क्षिगराः
18 एवमग्नोपिखंडांतरं तत्प्रत्यहं योज्यमेवा नवति
॥ ९ ॥ प्रत्यहं योज्या एवं स्फुटो भवति नत्वाति
सुंदरमं कुंदपदारविंदं नत्वा वमग्नमनसा वरमाद
रेण व्याख्यानवाक्यरचनादि हृगोपिनाप्य ए
तत्तृतीयमधिकारमिति व्याननानीत इति भास्व
तीप्रकाशिकायां तिथ्यधिकारः अथ ग्रहाधि
कारः मंगलश्लोकार्धेनाह भौमः स्वरघ्नाब्दयुग
राब्धकृता ११ पुनर्ध्रुवदा त्रिशाग्न्याग्न हीन इति स्व
रघ्नाब्दसप्त ७ गुणितान्दयुगरामा ३ हर्गणान्वकृतैः

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ष्वत्तु भिः ४ राप्तं यत्र तत्र भौमो भवति सुभौमोऽहर्गणात्र
द्विशतेन २०० र्लब्धं यत्तत्तेन हीनः कार्यः षष्ठ्या संगुण्य
कलाग्रहणं सर्वत्र बुधस्य शीघ्रमाह अष्टाष्टशेषः
खखखसमानिघ्नः पञ्चाभिर्भिः सोमसुतस्य शीघ्रमिति
भि अहर्गणः अष्टाष्टष्टाशीत्या ८८ शेषः शेषरू
पः कार्यः सप्ताशीतिपर्यन्तमहर्गणांक एव शेषः
सत्र शेषः खखखरामैर्द्विशतैः २०० र्गुणनीयः एवं
भूत्वांकात्पञ्चाशीतिभिर्विंशत्या स्थलब्धं यत्तत्ता
वत्सोमसुतस्य बुधस्य शीघ्रं भवति गुरुं स्पष्टीकाद्धनाथ
ह गुरुर्गुणात्र्यंशाद्दशाष्टवेदाद्विभिर्लब्धं वर्जितं
भवति त्रिगुणाहर्गणाद्दशाभिर्लब्धं यत्र तत्रगु
रुर्भवति स्पष्टहर्गणान्वेदाब्धिभिर्यत्तत्प्रवाल

नघुः

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰टी॰ त्वारिंशता ४४ लब्धं यत् तेनैव विवर्जितः कार्यः शु
२९ क्रस्य शीघ्रमाह वेदा हता घोनराभागयुक्ताः स्ति
१७ नस्य शीघ्रं सहितैः रवशकैः वेदैः चतुर्भिर्हता ४
हर्गणो घः ९ यच्चस्यानन्तरैः एकस्मात् गु
णोत्तरेभिः २ लब्धेन भागेन योज्यो तत्र अहर्गणात् व
प्तकैः चत्वारिंशाद्धिकशतेन १४४ लब्धं यत्तेन स
हितः शुक्रस्य शीघ्रं भवति ग्रहनिरूपणाध्रस्तावे
बुधशुक्रयोः शीघ्रकल्पनं बुधशुक्रयो शीघ्र एव
ध्रुवान्वितो भवतो नवदूषमाणो बुधशुक्रावेति
घोत्पत्यर्थेणानिमाह २९ शनैर्ध्रुवं दानवभक्त
लब्धं ध्रुवान्वितास्बुदयम मध्याः ध्रुवं दादहर्ग
णात् नवभिः ९ भागेन लब्धं यत्तत् शनिर्भवति शी

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ध्रेयग्रहास्त्र ध्रुवान्विताः कर्त्तव्या इत्याह ध्रुवान्वि
ताइत्यादि ध्रुवान्विताः स्वर्वैक्रिस्यस्य ध्रुवकैरन्वित

शैवे कार्यास्तेषाम ध्ये मंगल गुरु श्च राम ध्य स्यग्रहास्तु
दृमस्य कालसंबंधित ऊौदायिका भवत्तीत्यर्थः तु
ध्मत्रुक्रावित्रैषांश्री घ्नंवाह दि भ्रा घ्नुतोनान्स्वनगा
श्राहीनात्रिभिर्द्भ्रग्वा किक्रुजेज्पश्रीघ्नुं दिग्ध्रा हृष
भिर्दुशिन्नाद हर्गराान्तृ ष्पष्यकस्यान ह्येस्याप्येः
नदन्नंत्रेरं चैतैः सप्तदृष्गामि १७ हीनात्तू नदनंत्रर स्व
नगांश्राहीनात्तू स्वकीयोय ः स्वनगांष्टाः सप्तजित्र
मोभागस्तेन हीनात्रिभि २ लंबंयत नन्तत्र भ्रगर ः
ध्रुवकाभ्यामनान्वितावेवमध्यग्रहे भवत्तः द्राक्ष
भ्रग्गु भ्रात्त भ्रगृ त्रिभिर्भ्रग्न्नार्कीत्तिपाठेस्यस्प ः

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰टी॰ वार्यः आकिंकजेज्यानां स्थाने अर मंगलहृहस्य
२० तीनां चत्र देव शीघ्रं भवति एवंभूताः पंचमध्य
मग्रहा एकत्र स्याप्या एकत्र च शीघ्रारिणात्दनंत
२० रमेवंकुर्यादित्याह अष्टेषु चरांदचनुः शना ग्राः
प्रपयकुग्रहाः षद्गुणाने व्यकेंदुः रुद्रोनवेद्युद्धियमा
नवेंदुरुद्रा अभोग्याद्रवयुक्त हीनाः एवंभूता ग्रा
हाः पूर्वमेव प्रपयक स्याप्यास्या प्या एकत्रा प्टेषु
षत्रंदचनुः स्थानैः क्रमशो वा यत्राः कर्त्तव्याः पंचा
३ त्परः श्रूयमाराः स्थाने दुः प्रत्येकमभिसंवध्यते
तेनत्त्रष्टस्थाने ८ मंगलो योज्यः इष्टस्थाने पंच
स्थाने वुधः ५ षटस्थाने ६ गुरुः नंदस्थाने नवस्था
ने ९ शुक्रः चतुःस्थानेः ४ स्थानेः षद्भुताधि

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

घ्र
केंद्रमध्यमग्रहेषु धनं शीघ्रफलं तादृल्पे केंद्रकरांच च्छाद्
शशांत्ताधिकेरा शिवच्केरा शेषनीयः षड्भशा-
द्वेन षड्भक्तानि प्रोच्यंते षड्भयुगगतः प्राप्तः षड्भगतः
स एव एष्यख केंद्रस्तस्मात्कृत्रपमर्यत्तन्न संख्याक
शत्वेरा चोग्रहो यादृश फलं तादृल्पो भवति नन्दस
एव केंद्रः षड्भ तादाधिकश्चेत्तन्तदानमेवाधिक
मेकं शीघ्रफलेभ्यः पृथक्कृत्वा तेनैवाधिकांकेन ता
नि षड्भक्तानि न्यूनानि कुर्यात् स च केंद्रो भवति
उभयथा षड्भ ताल्पः केंद्रो ज्ञेयः यादृश फलता
त्मकः केंद्रो लभ्यते तदेतत्कर्माभावः पूर्वोक्ता
केंद्रात् [illegible] रखंड कोष्ठाग्रः एतेव पंचखंडाः सर्वेषां
ग्रहाणां साधारणाः १२। १८। १२२। १८। १२५ सच्चरं

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰ टी॰ ग्रे भोग्ययोऽङ्केन युक्तो हीनो वा कर्त्तव्यः खंडान्तरेण
२२ केंद्रशेषसंज्ञगुणाशान्त्यांशेन युक्तो हीनो वा कार्य इत्य
21 र्थः यद्याग्रिमः खंडोधिकस्तदा युक्तः अल्पश्चेत्त
दा हीनः कर्त्तव्यः यदान्त्यः खंडो लभ्यते तदा शे
षस्तेनैव गुणनीयः शेषांशेन स एवान्यरखंडो ही
नः कर्त्तव्यः उक्तं च तौमार्द्दिकानां नलः खंडकं
यदा भोग्यस्तदा स्वप्रथमो हि खंडः यदान्त्यखं
डः स्वयमेव खंडः खंडेऽन्तरोत्स्यान्नूवचरे यस्यात्तथा
यदान्त्यः खंडः पतितस्तदा स एव भोग्यः क्रिय
ते फलोनः यदा खंडो न लभ्यते तदा प्रथमः खंडे
न केंद्रशेषो वा गुणनीयः शेषांशमेव कर्म मौस्या भ
॥ घनागनागत्रयस्य यानि द्व्यादृशो द्युत्तिहीनैं घ

नेंचमध्ये खंडांतरगुणितात्षष्ट्यान्नाप्तेनसं
युक्तो हीनोवालस्वखंडः मंगलस्यचेत् तदाघनैः
सप्तदशाभिर्गुणनीयः बुधस्यसप्तभिः गुरोरष्ट
भिः शुक्रस्यत्रिभिः शनैश्चरस्यसूर्यैर्वाद्दशा
भिः १२ एवंभूतात्स्फुटितांकात्तदशाभिर्लब्धंयत्
तन्मध्यग्रहे हीनंधनंवाकुर्यात् एष्यकस्वशी
घ्रोनितकेंद्रपदज्ञात्त्रिघ्नात्स्वशीघ्रोनवृत्तःस्फुटः
स्यात् एवंभूतोमध्यग्रहाएष्यकस्यानखयेस्या
प्यः एकत्रस्वशीघ्रोनितःकर्त्तव्यः क्रमांधनंद
र्ववाद्विचारणीयं शीघ्रोणोनितंचेत्तुभवति तदा
षादश शतानि संयोज्यानि सर्वकेंद्रो भवति एवं
वत्खंडगतेष्यएवकार्यः एवंभूतात्केंद्रात्खंडको

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰ टी॰ ग्राह्यः सप्तभिश्च संज्ञो ज्ञेयः खंडान्तरेरासेषेयंसं
२२ गुणयफलात्प्राप्तेनखंडोग्राह्यइमखंडाधिकमूनत्वे
२२ त्वाक्रमेणयुक्तो हीनोवाकर्त्तव्यः एवंभूतेनखं
डेनपचकस्याधिनोग्रहः क्रूनोधूनोवास्फुटो
भवति स्फुटेग्रहेशतान्नौ ऽकोराशिः शेषमष्टा
दशभिः संगुणयखरसाभजेत् लब्धमंशाः शेषं
कलाः एवंविकलाः पंचमः खंडोयदालभ्यते
तदाशेषांकास्त्रिगुणाः कर्त्तव्यः शतान्तेनयुक्तः
खंडकोज्ञेयः शतान्तेनएकस्वेलभ्यतेतदाष
ष्ठः खंडः केचित्ततदासप्तमः खंडोज्ञेयः नचेत्कि
मपितदापंचमएवज्ञेयः एवंभूतः शेषः खंडो
न्तरेणगुणनीयः शेषसमानं उक्तंच पंच

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

राशिस्थितोयत्रग्रामिग्रंतत्रैवकारयेदितस्य- केरवंडाः
स्यपेक्षायांग्रहाराणांप्रत्येकंसप्तसप्तखंडानाह भौ
मस्यखाद्यौनगसप्तखेशाः देवेंद्रजानीद्धगगोन
गाब्धीः एतेसप्तखंडाभौमस्यचत्वारिंशतनगाः
सप्तसप्तसप्तानिः खेषुशाः दशोत्तरशतं देवेंद्रवस्त्र
यास्त्रिंशदाधिकशतं जानीद्वौद्वाविंशत्युत्तर
शतं अगगावःसप्तनवान्तिः नगाब्धीःसप्तपं
चाशात् ॥४०।७०।९०।१३३।१२२।८७।५७॥ तस्य
दमिण्याबुकसप्तख स्वराराभोद्रियाः पंचगुरागानवें
हू एतेसप्तबुधस्यत्र्यासप्तविंशतिः मान्नीखव
स्त्रिपंचाशत कुसप्त एकाधिकसप्तिः रामोद्रि
याद्विपंचाशत पंचगुणाणपंचविंशत नेवंहू

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰टी॰ एकोनविंशतिः मन्यन्त्यपस्थै॥२७।५३।०१।०६६।
२२ ५३।१५।१८॥ गुरोः नृपाः खाग्निगजत्रयंच षड्यु
23 योरामयमान्त्यांकाः एतेसप्तग्रहोः नृपाः खो
त्रिं उष्ठा खाग्नयस्त्रत्रिंशन्नष्टत्रिंशत् षड्यु
यः खटश्च रामयमास्त्वयोविंशतिः।१६।२६।१६८।
१६।२१।२६।१८॥ भगोर्द्विवेदाः कुगजाः खसूर्या
व्योमा हनागेंदुभम् एत्रिशैलाः एतेसप्तग्रहाः
द्विवेदाः द्विचत्वारिंशत् ४२ कुगजाः एकाशी
तिः ८१ खसूर्याः विंशत्याधिकशतं ९० व्योमाहाः
सार्द्धशतंनागेंदुः अष्टचत्वारिंशदधिकशतं
भम् भैनंदवैराधिकाम्म: भम्: सप्तविंशत्याधिक
शतंत्रिशैलाः त्रिसप्ततिः॥८३।८१।१२०।१५०।१४८।

१२।७।२४।१४।नोर्दृश्योः कुजमानवेंद्रूवृषिम्सरं
योमंगलमन्त्रयस्त्र दिशोदशा १० त्रख्वामेख्वाः स
प्तदश कुंभमात्र्काविंशतिः २१ नवेंद्र एकोनवि
शतिः १९ वृषिमृमयोर्द्वादश १२ मंगलान्यष्टौ
१०।७।२२।१९।१२।८।४। ९ नेसप्तदशानेः इदानी
मुदयास्तज्ञानार्थंचक्रज्ञानार्थं ज्ञानवयोस्त्रक
चक्राद्वयोर्नियमंतावदाह विश्वाशीवांचर्व
दशांगमासेस्त्रकाद्वके ध्वैतानिखूत्र्यामिति स्व जादि
शीघ्रोनितके द्वयदा द्वादश शतात्मकं भवति त
द्वके इंद्रेयं स्वशीघ्रोनितं षट्शतात्मकं के द्वं
चक्राद्वके इ नवमंगलस्य चकके द्वात्त्रयो
दशामासेस्त्रकाद्वके द्व द्व ०० भवन्तिचक्राद्वकेंद्रा

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰टी॰ त्त्रयोदशमासैस्त्र्यक्रकेंद्रं भवति । ९ ॥ ९ नेत्रय
२४ स्वमासवयेन २ चक्रात्त्वकार्द्ध चक्रार्द्धेत्त्वक्रं स
प्तमासै ७ गुरोः शुक्रस्य दशाभिः शनेः षड्भिः
24 द्विनिघ्नो मंगलस्तदादियुक्तं द्वादशशाता
त्मकं चक्रं षट्शतात्मकं वा चक्रार्द्धं कस्मिंश्चि
त्काले अहोरात्रमध्ये भवतीति ज्ञेयमित्यर्थः
क्रा चंद्रकेंद्रे ग्रहस्य चक्रं ज्ञेयं चक्रकेंद्रे ग्रस्तगो ग्रहो
ज्ञेयः ननु चक्रार्द्धकेंद्राद्वर्गार्द्धं वा कतिभिर्दिनै
र्ग्रहस्य चक्रं भवतीत्याह षद्दन्त्रयो द्वादशरासमा
प्यविदाश्विनः सप्तरसाः क्रमेण स्वशीघ्रकेंद्र
३= स्य तु मंगलार्द्धात्पूर्वापराचक्रगवासरास्तु ः स्वा
शीघ्रोनितः केंद्रोपि स्वशीघ्रकेंद्रः त्तेन प्रथमकें

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

द्रस्यनिरासः स्वशीघ्रकेंद्रस्यमंडलाद्धाद्विचक्रार्द्धात्
६ • पूर्वं वक्रपरे च पूर्वापरावक्रगस्यग्रहस्य एते
क्रमेणैवास्वासराः स्युः षड्कृय: षाड्विंशत्मंगला
स्य द्वादश १२ बुधस्यद्वासभार्या: ष ट्रां चाशत्एद्द
गुरोः वे ाश्वित अनुर्विंशानि: २४ शुक्रस्यसप्तरसा:
सप्तवाह्निः शनैः ६७ अयमर्थ: क्राकार्द्धादर्वाक्
षट्त्रिंशत्तमे दिने मंगलस्य वक्रं भवति चक्रा द्दुर्द्ध
षाड्विंशद्दिनानंतरेमा गे भवति तथ्या चाद्विसप्ताति
७२ दिनान्यभिव्याप्य मंगलो वक्रगो भवति एवंमं
गलवत् तत्तत्संख्याकादिनैर्वक्रगोन्योपिग्रहोत्तेय:
चक्रे केंद्राद्दर्वाग्रूद्धकालिभिर्दिनैरस्तगो ग्रहोभ
वतीत्यपेक्षायामाह वक्ष्याष्टिभूपांगगुराकुद

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा.टी. स्वाश्चक्राद्दिनः प्राकारतोस्तगस्यात् चक्रात्प्राग
२५ वक्रपरत उर्द्धं एतानि दिनान्यभिव्याप्य ग्रहोस्त
गो भवति षष्टिर्दिनानि मंगलः अष्टय: षोडश
25 २८ बुधः षोडश गुरुः १८ भृगोः द्वात्रिंशत् शुक्रः
२८ एकविंशतिर्दिनानि शनिः चक्रादर्वाक् षष्टि
तमादिने भौमोस्तगश्चक्रा ऊर्द्ध्वं षष्टिर्दिनानन्तरं
एवं मंगलस्योदयं बुधे पंचविंशोन्नेरस्थान १२ मासाभिव्या
प्य मंगलोस्तगः एवमन्यापि ग्रहास्तत्तत्संख्या
कालैरस्तगा ज्ञेयाः बुधशुक्रयोर्लिंब्वस्तमाह
एवं भृगवोर्वस्य पंचषड्दास्याग्रनखटः परतो
धिकोकादिति षड्दार् चक्रार्द्धकोदर्वाग्रक्षम
ष्टाभिर्दिनैरस्तगो भवति षोडशादिनान्यभिव्याप्य

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

स्तगोवुधो भवान्नीत्यर्थः पंचार्वाक् पंचो द्वे शुक्रः
न्पयाच वुधशुक्रयो श्चकार्द्वे चक्रगयोरेवास्तग
तं श्चस्तोदयदिनानमाह प्राग्गत्नखेटः परतोऽ
धिकोर्कन्नि दिनं नौ ह्यस्फुटसूर्यह्नीनोल्पखेटः
स्फुटग्रहः प्रागुदयमस्तवायाति अर्कादधिकं प
रनोक्तमुदयंवायाति भौमोगाद्यन्नि वक्रानां शु
चिशरारानौ ६५३ खवशी चौ नित्रे नेदश्च ध्रुवा
नः कृशान्रुखमनो ७०३ जीवोरि व द्यवर्त ७ ६ ६
शुक्रः खभूरसे ६५० खरांश्यतनयो वक्री इनो
गेट १३ पुनः कौटिल्यं परिहत्य पुष्करगतिर्मा
गी भवेच्छोधितं १ भौमोक्त दहनाग्रहे ८३ खज
लदे १७० सौम्योरिवेदे ४६ गुरु व्योमाहो ८० नग

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा० टी० योयमोशिपुरसे ६६ केंद्रेखशीचुनिते लब्धं खंशाशि
२६ जास्त्रियं नगारसे ६८ २ कास्याश्रिपो ६ १० भागक्लिसिं
ध्रुवक्राविशोघिते सप्तदशं जाति ध्रुवंरखेचराः २ स्प
२८ र्यचंद्रवक्राकुकेतुस्फटीकरणमुच्यते अहर्गणा
देव हताहृष्टा ध्रुवा कुयुक्तो भवतीह पातः स्व
२७०० स्वागनेत्रा नरताम्रस्वस्याश्चक्राकुयुक्तो स्फुटराहु
पुच्छः चर्तुभिर्गुणिता हगराहृष्टा लब्धमेव
प्रथमाधिकाप्तपा ने ध्रुवा कुयुक्तं स्फुटः प
तोभवति तस्य पातस्य स्वस्वाग नेत्राराशं सप्तवि
शति शतानामंतरं मुरकाकुः स्यात्तद्यथा त्रै
तरे घरजाति लब्धं राशीः शेषें कावि शवक्रापा
ता घरजाति लब्धमंशाः चक्राकुसार्कु त्रयोदशा

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

श्लोकं १२५ नत्वा जिष्णुं परम कुंदपदारविंदं तज्ज्ञाव
मग्नमनसा परमादरेण श्रीगोपिनाथ्यसुधिया
विवृत्तमत्र स्पष्टः खेटाधिकार इह नंदनुभास्वतीवः
इति भास्वती प्रकाशिकायां ग्रहाधिकारः तत्रा
दौ चरार्द्धमाह ------------------

---- कवकर्याद्र्व वंघवृंदं चुनिघ्नी प्रमाणं यु
वं दत्तो गाष्टकभिर्गजाब्दैः स्वल्पैगन्तिष्योनर दवि
रोल गतं वएष्यं चनेचनो उत्तरदक्षिणाचकमहर्ग
णांकोयह्लालम्नता गतः इत्तरत्व एष्यः ततः प
रामंक्रमभ्रम्द घादसांक्रिसबलं चदलंचरार्द्धं मेषा
दिषदकः उत्तरगोलइत्तरोदक्षिणागोलः तत्रउत्तर

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰टी॰ गोले ध्रुवं हृत्वाऽयनादिनैर्दुत्क्रान्त अहर्गणात् अ
२७ गाष्टकाभिः सप्ताशीत्युत्तर शतेन १८७ अन्तरे कृते
सति योऽल्पोऽङ्कः स ग्राह्यः दक्षिणे तु गोलेऽष्टा
27 गकाभिरन्तरं कृत्वाऽल्पं गृहीत्वा तस्मात्पुनर्गताहृ
र्ष्टसप्तत्युत्तरशतेन १७८ अन्तरं कृत्वा स्वल्प एवा
ङ्को ग्राह्यः एवं कृतेनाल्पाङ्केन गतैर्ध्रुवोत्तरदक्षिणो
भवतः तत्र स्वल्पाङ्कात्क्रमेणैवस्वरामत्रिंशात्कं
त्रिंशात्कं दद्यात्कर्मभूमौ स्यात्पर्यायेष्वित्यर्थः प्र
थमं त्रिंशात्कं सार्द्धं कुर्यात् द्वितीय षष्ठोऽङ्कवान्ति सप्त
मषष्ठः कर्त्तव्यः तृतीय षष्ठोऽङ्कवानिन दर्द्धमेवक
र्त्तव्यं द्वितीयो द्वितीयो वा प्रथम एकचेत्त्रिंशात्कालस्य
नेनदासे एवसार्द्धः कर्त्तव्यः एवं कृतास्त्रिंशात्काने

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

कोणकृत्यकर्म कर्मौस्थापयेत् सचांकोमध्यम
चरार्द्धं भवति स्फुटचरार्द्धं ग्रहे ईलानिष्टार्द्धं चाह
पलप्रभाघ्नं थारखञ्जमाप्तं पंचेन्दुनस्तत्वम्सरार
चगोलात् ग्रहर्द्दलंवस्तमनोनिष्टार्द्धं नयोगति
थ्यांतरितेन तंच मध्यमचरार्द्धं पलप्रभाघ्नं कार
र्तव्यं पलप्रभास्तरसेनादौ न पंचाशत्कलाधि
काः पंचांशाः ५।१५। पंचचत्वारिंशत्कलाधिकाः
पंचाशाः ५।४५ इति केचित् चतुः पृष्टीकृत्यपल
प्रभाघ्नं कर्तव्यं पलप्रभाघ्नात्तस्माद्ङ्कात् शरदष
टयमेः पंचषष्ठ्युत्तरशतत्रयेन ३६५ लब्धयत्तं
तत्स्फुटं चरार्द्धं भवति तत्स्फुटं चरार्द्धं पंचेन्दुनः पं
चदशाम ध्येस्वं धनं कर्यात् उरगोलं यावत् दत्तिरा
उ

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा·टी· गोलेऽन्तक्कुटं चक्रार्द्धं पंचदश १५ मध्येऽक्षरांकुर्या
२८ त् सर्वांको ह्रद्दलं भवति अस्मादहर्दलाद्यास्तं
विपरीतं निशार्द्धं भवति दक्षिणगोले पंचदशांघ मध्ये
28 नं उत्तरगोलेऽक्षरांतरदा निशार्द्धं भवतीत्यर्थः
अहर्दलनिशार्द्धयोर्निरूपणप्रसंगसंगत्यास्
र्यचंद्रग्रहणोपयोगित्वमाह तयोर्गतैष्यांतरि
तं नतं चोक्तं पर्वघटीभिरिति शेषः तयोरह
र्दलनिशार्द्धयोः पर्वघटीभिर्गतमेष्यं चांतरितं
नतं भवति अयमर्थः अहर्दलाद् पर्वघटीभिरं
तरिते कृते सति यद्वाशिष्टं तन्नतं सूर्यग्रहणोपयोगि
नतं सूर्योदितानिशार्द्धात् पूर्णिमाघटीभिरंतरे कृ
ते चंद्रग्रहणोपयोगि नतं भवति तत्र गतनतं सौ

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

म्यं एवच्छायाम्यंशेयं अभीष्टकालज्ञानार्थं पूर्वम्
न्नु दक्षिणाप्रभामाह षड्ङ्गुं चरार्द्धं दशभागहीनं या
म्याहिरामांशयुतं दशांशे तद्दक्षिणाहीनाद्भाविद्युक्त
युक्तभानोरुदग्दक्षिणातः प्रभास्यात् उत्तरगो
लेस्फुटं चरार्द्धं षड्ङ्गुं कुर्यात् पुनः स्वकीयदशांशो
नैतहीनं कुर्यात् तस्माद्दशांशे सौम्याप्रभायामेतु
गोलेस्फुटं चरार्द्धं षड्ङ्गुं कृत्वा इष्टच्छायकस्यान्तद्वयेस्था
पयेत् एकस्मात्त्रिभिरांशं यत् अन्यषड्ङ्गुं चरार्द्धं संयोज्य
तस्माद्दशांशं मध्यप्रभायाम्यादाषिस्थानद्वये
कृत्वैकस्मात्त्रिभिरांशाः कलादशांशे योज्यास्तद्दशां
शंस्थानान्तरे स्थापितेषड्ङ्गुं चरार्द्धं योजयेत् तथा
चायमर्थः अर्थात्स्वकीयरामांशेनयुक्तं तस्मा

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा·टी· दृष्टान्तंयत्तत्पञ्चचरार्द्धं तेनयुक्तामितिशेषः त
२९ द्वेवंभूतंयत्पञ्चमुभयवि धंचरार्द्धंमन्दिहीनेद्वाभ्यां
रहितेद्वेवियुक्तांयुक्तांयथासंभवंकुर्यात् सौम्य
29 गोलेवियुक्तंभवति एवंभूतोऽर्कोभानोःक्रमे
णौवादक्षप्रभादल्लिराप्रभावास्यात् अभीष्टका
लानयनप्रकारमाह छायादेशाद्याशान्तसंयु
क्ताचमध्यप्रभोनाभवतीह शंकुः शान्ताहता
हर्दलनत्स्तद्वान्तमहर्गतैष्याघटिकादिकालः
द्वादशांगुलशंकुछायांगुलादशाद्याकर्त्तव्या
स्तदनंतरंप्रानेन १०· संयुक्ताकर्त्तव्याः मध्या
प्रभयाप्यमन्दिविरहितास्तयोगावियोगरहितया
यथासंभवंहीनाःकर्त्तव्याः सर्वाकःशंकुर्भवति

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

शंकुहीरांकोज्ञेयः विशेषरागानांस्त्रिलिंगतनाघष्टा
याविशेषरात्वेन एवंभूतेनशंकुनाशान्तगडाए
नादहर्दलादाशंयत्रतत्र मध्यक्षोणतएव्यस्थुघाटि
काकालोज्ञेयः मध्याह्नः द्वांगतीत्यऊर्ध्वमेष्य
इत्यर्थः छायया कालज्ञानमुक्त्वाकालेनछाया
ज्ञानमाह खखेंदुनिघ्नाघुदलाक्तैष्यनाड्याप्त
मध्यप्रभपासमेतं शतैनितंत दृष्टाभिर्विभक्तंलब्धौ
गुलाद्याभवतीापिततामा खखेंदुभिःशतेन ए
निघ्नाघुदलाद हर्दलास्तिगतताभिर्नाडीभिरेख्या
भिवाभिगाग्राह्यः सवमध्यप्रभपासमेतः कर्तव्यः
सवशतेनऊनः कर्तव्यः सवदशाभिर्विभज्यनीयः
लब्धांकरैःपिततामा छायाभवति मध्यः प्रभाम

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा・टी・ ध्यन्नभानाड्याप्नम ध्यन्नभयोरिति पाठे चिंत्यं लग्न
२・ ज्ञानमाह लग्नंत्त्सूर्योदयत्तः प्रसाध्यं स्वमोद
30 येसौरद्दिनानुपातात् सूर्योदयत्तः स्वस्यराशेरु
दयेसौरद्दिनानांसंक्रमणकालादतीतद्दिनानां
पातात् तत्कालतग्नंप्रसाध्यंसूर्याक्रान्तराशौ
भोक्तव्यं एवंघटिकागणनीयाः भ्रन्नमाह
चंद्राश्विनिघ्नापलभाद्दिना चलंकावधेः स्यादि
हदक्षिणोत्तः एकविंशत्या २१ निघ्ना पलप्रभा
चाद्रिनासनो लंकावधेर्लंकापर्यंतद्दक्षिणोद्गो
भवन्ति भन्नस्यदक्षिणत्वकथनंयघहशरौ
एकदिग्गतौन दयोगः स्यत्रसाध्यकः तत्वा
तिसंदरमकंदपदारविंदे तज्ज्ञावमयग्मनसाफला

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

द्देशात् त्रिप्रश्नसंज्ञकः पञ्चमः एवं सम्यक् श्रीगोपिना
थसुधियाविहितोऽधिकारः इति श्रीभास्वतीप्रका
शिकायांत्रिप्रश्नाधिकारः अथ चन्द्रग्रहणाधिका
रः पूर्वं तावत्समाह छिद्योरविः पर्वहृताग्रयुक्तोऽ
हिभिस्तमोऽष्टाद्यादिनान् ध्रुवाङ्कं नमोऽष्टनाकौत्स
रवभाग्नसौम्ययाम्यशरोऽन्यैः स्वदर्शांशाहीनः त
च्छिन्नस्फुटः सूर्योच्छिद्यश्चः कर्तव्यः तस्तनंतरं त
च्छिन्नयावत्तः पौर्णमासीचरिकः स्युस्ताम्य ध्रुवनुभि
रि ग्रंपत्रत्नेनयुक्तः कर्तव्यः अष्टाद्यादिनाद्दृष्टभिः द
शरीनादहर्गणाचरादिगिभिर्दृशासि १० राशंयत्र तत्र
नमोभवति तत्तमो ध्रुवाद्यो प्रथमाधिकारे प्रोक्त
ध्रुवकाद्येकर्तव्यं एवंभूतेन तमसाऽर्कोयोज्यः त

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा·टी· स्मादर्कान्तरखखवेदैः सप्तविंशतिशतैः २७०० राशिचयनतेन
३१ सौम्ययाम्यज्ञानज्ञेयं तथाहि सप्तविंशतिशतैर्भागै
नाकिमपि तन्त्रापाते तदा सौम्यश्शरः एकं यदि लभ्यते
31 तदा याम्यः शरः एवमग्रेपि भूतद्वयोः सौम्यं। एक
त्रयोर्याम्यं सौम्येऽन्तरतो ग्रासो याम्ये दक्षिणतः शर
श्चैवं कर्त्तव्यः सप्तविंशतिशतभागशेषः सप्तविंशति
शतेषु पातयेत् द्वयोरल्पो ग्राह्यः स च खदशांशही
नः कर्त्तव्यः स च शरो भवति चन्द्रतमसोर्मानमाह मा
नं हिमांशोर्गतिः सप्तनिहीना द्विघ्ना चतुर्भिर्भक्ता तमःप्रमा
णं तद्योगतो छुशरवर्जितस्य ग्रासः अथांशोः स्फुट
पर्वसंधौ तद्दिना हिमांशोर्भुक्तस्य स्फुटा भुक्तिरग्नि
भिस्त्रिभिर्हीना चन्द्रमानं भवति तस्माच्चन्द्रमानाद्दश

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

गुणिताब्धिभिराप्तं तमोमानं भवति तयोश्चंद्रा-
मानतमोमानयोर्योगात् संयोगात् यदर्द्धं तन्मा-
नं तदर्द्धं शरवर्जितं कु यावत् यदि शरांकस्याधिकत्वा
त तु शरोनं तदर्द्धं न भवति तदा ग्रहणासंभवः यदि शा-
रत्वासितद्रूपं न भवति तदा ग्रहणा शरोनं तदर्द्धमेव ग्रासो
ज्ञेयः स्फुट ग्रासोपर्वसाधितस्मिन् स्वग्रासो
विंशत्यागुणान्नीयः बिंबैर्भिन्नवा चंद्र स्फुटम-
नयामं ज्ञेयलब्धं विश्वाः उक्तं च ग्रासार्द्धं विंशत्रिगु-
णितो स्फुटनिजमानेन भाजितं विश्वाः स्थित्य-
र्द्धमार्द्ध स्थित्यर्द्धमाहनं मिंडखंडखपवडकखंड
विखंडितं च हीनं घनं पर्वाणिशीतरश्मेः स्पर्शाख्य

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰टी॰ मुक्तिश्चतदिष्टकालः इंदुखंडमिंदुग्रासः तंखड
२२ ड्डिर्गुणयेत् खपंचषुकखंडविखंडितं खपंचभिः
32 पंचाशता ५० मुक्तेन खंडेनेंदुग्रासेनैव विखंडितं
विभक्तं स्थित्यर्द्धं भवति यावता कालेन ग्रस्तो
भवति तावत्कालस्यार्द्धमेतावत्स्थित्यर्द्धः तत्र
स्थित्यर्द्धपर्वघटीभुक्तानि तं चेत् तदा स्पर्शकालो
भवति अधिकं चेत् तदा मोक्षकालो भवतीति स्प
र्शः मुक्तिश्च तयोरिष्टकालः वलनामाह ख
खेंदुकेसाधिकभास्करस्य प्राग्वत् चक्रात् दिशः
शरस्य तत्रवाष्टभागस्पष्टक्रान्तिर्हिमांशोर्याम्यादि
शं व्यस्तमतः स्वरांशोः पर्वकृतान्नपुक्तांकविद्ध

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

सूर्यस्वखेंदुवेदैरेकचत्वारिंशछतै ४१०० राधिकं
कृत्वासप्तविंशतिशतै २७०० र्लब्धेनभाविश
रस्यसौम्ययाम्यत्वात्पूर्ववत्भचक्रेरणात्त्रा
यादिकृतस्याशरोज्ञेयः शरश्चैवंकर्तव्यः १
सप्तविंशतिशतभागशेषंसप्तविंशतिशते
भ्युपातयेत् उभयोरल्पोंकोग्राह्यःस्वदशांश
हीनःकर्तव्यःसचांकःशरोभवति तस्माच्छ
रात्वाष्टभिरशीत्या ८० लब्धस्यकृतिंकुर्या
त्तेनैवांकेनतमंकंगुणयेदितिक्रान्तिकरणं
साचक्रान्तिश्चंद्रग्रहणायाधिकसंबंधीशरःस्या
त्ताधिकसंबंधिनीज्ञेया सूर्यग्रहणेतुयदिसौम्यः
शरस्तदायाम्याक्रान्तिर्यदियाम्यःशरःसौम्याक्र

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा.टी.त्रि: तथाचार्यमर्य्यादिमिमांश्वोः यस्यादिशं
२२ क्रान्तिश्चन्द्रोपक्रान्तरवरांशोः क्रान्तिः मध्यादि
33 नाम्स्याक्रुयरतश्च सौम्यं याम्यं ततस्यादप
तत्क्रान्तिश्च क्रान्त्योस्तुल्यात्वादिशोः क्रमे
णायोगोन्तरं च वलनार वीधो: पूर्वोक्तकान्त
मध्याक्रान्तपूर्वं चेद्भवति तदा सौम्य ऊर्ध्वं चेत्
तदा याम्यं तरूपनतस्य पूर्वं वक्रान्तिकुर्यात् ।
सापिक्रान्तिर्न्ननाङ्कसारेसासौम्या याम्या ज्ञे
या द्वयोः क्रान्त्योर्योगोन्तरं वा कार्य्यं यादक्रान्ती
एकाविदिगाते भवतस्तदा योगः यादि भिन्न ।
दिग्गातेन तदान्तरं सञ्चाकः सूर्याचिंद्रमसोर्व
लनाभवति नत्वानितकंदरमुकुंदपदारविंदे

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

तद्भावमग्नमनसोपरमादरेण श्रीगोपिनाथयस्तुधि
यावीह्नतोर्नकान्तांवोधा वलंदाविधुग्रहणाधिकारः नु
इतिश्रीभास्वतीप्रकाशिकायांविधुग्रहणाधिका
रः अथ सूर्यग्रहणाधिकारः तत्रादौ प्रथमश्ला
स्माह तत्रादृष्टाग्रास्त्रिनयुक्त तत्रांजलंवनंनेनयु
तेनन्तव नक्षत्राकान्तिग्रानयुतस्यभानोः प्राची
प्रतीच्योश्चशर प्रसाद्ध्रुवः अहर्दलस्यपर घटी
भिरन्तरं यन्नूनं तद्रूपनतंके मध्यमो घृत्वा दशामि १०
गुणाप्येत एवं लेखात्दश. ग्रात्रेनताद् जिनयुक्तः
तेनात्रयन्नुजिनाश्चनुर्विशान्नितस्तैर्युक्ता जिनयु
क्तंचन नंत्वजिनैर्युक्तेन भुक्तेनैव नतेनेनहरेदि
त्यर्थः पदिभागहारांकेकलाः स्तत्तदाह्वावंको

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰टी॰ कलाकृत्यभजेत्‌ लब्धंयत्‌ तल्लंबनंभवति तेन
२४ लंबनेनयुक्तंनतं शुद्धं नतंनतं प्रथमंनतयुक्त
34 लंबनंभवतितल्लंबनंस्थिरीकुर्यादितिचका
रार्थः स्थिरीकरणंचैवं नतयुक्तप्रथमलंबनं
तद्दशभिर्गुणयेत्‌ १० चतुर्विंशति २४ युतेनन
तयुक्तप्रथमलंबनेनहरेत्‌ लब्धं नतयुक्तंसत्‌
नतयुक्तद्वितीयलंबनंभवति तदपिनतयुक्त
द्वितीयलंबनंदशभिर्गुणयेत्‌ चतुर्विंशतियुते
ननतयुक्तद्वितीयलंबनेनहरेत्‌ लब्धंनतयु
क्तंनतत्तृतीयलंबनंभवति तदपिदशभिःसंगु
णयजिनयुक्तेननतयुक्ततृतीयलंबनेनभजेत्‌
एवंयावत्स्थिरलंबनंसर्वसमानंभवतितावत्‌

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

त्कुर्यात् तत्सिरलंबनं स्वांकनिघ्नलवात्ति ६०
गुणांकुर्यात्तेन पर्वकन्नाम्र युक्तांधिद्विघ्नस्सूर्यहीन
माधिकवाकुर्यात् यदि सौम्यं नतं तन्नस्य हीनं य
दि याम्यं नतं दाधिकं एवंभूत स्पभान्तोप्राची
प्रतीचीदिक्संबंधी शरः प्रसोध्यः सूर्यग्रहे प्रा
चीदिक् सौम्याज्ञेया प्रतीचीया म्यात्तद्दिशोग्रा
सः एवंभूताद्ग्रासोप्त प्रविशति शतोत्तनाद्
दुत्तानं पूर्ववत् सप्तविंशति घ्ना नष्टोयं सप्तविंश
ति शनैरुपानयेत् छयोरल्पोंकोग्राह्यः स्वद
शांशाहीन क्ष्मकर्तव्यः स च शरो भवति ग्रव
नाति प्रोकार्द्धेनाह एष पकुसनांशाधिक तु
द्रुभकस्तत्स्वयोगोन्तरमोनानतिः स्यात् स च

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰टी॰ शरः पृथक्स्थानद्वये स्थाप्यः एकस्माच्छत्तेन १०
२५ लवांशास्तेनाधिके युक्ते ९।१ ११ २ त्र्यंभजेत् ल
ब्धेन क्रमतो योगोऽन्तरं वा कार्यं यदि शराद्यौ एकदि
35 ग्गतौ तदा योगो यदि भिन्नदिग्गतौ तदान्तरं स
वांकौ वौनानि संज्ञौ भवतः तौ साध्यनवानि र्यद्वियोग
त्तिदायाम्यायधन्तरं तदा सौम्यावनतिः स्फुट
शरमाह नतलंबनं दिग्गुणितं गुणाप्तं हीनं धनं
प्राक्परयोः स्वराशेः नतनस्तमः संप्रयुताघ्रस्य
शरावनत्यंतरयुक् स्फुटः स्यात् तन्मूर्वस्यापि
तां स्थिरलंबनं दिग्गुणितं दशगुणांकुर्यात् तस्मा
त्त्रिभिर्लब्धं नतनस्वराशेः पर्वर्द्धिकान्तान्त्युक्तावि
म्बस्यर्यस्य त्रस्यां धनं कुर्यात् कर्दत्यपेक्षायामाह

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

प्राक्परयोरितिसौम्ययाम्यनतक्रमेणोन्यर्थः
ततस्तस्माद्भिन्नात्तमसा संयुक्ता स्पर्शो भवति ।
तमश्चैवं भवतीति नहि ना दृग्गरांकर्मभूमौ त्वा । ५
स्पर्शमोक्षयोश्च ए: मिभिजित् लब्धपात ओर्वान्वि
तेन्तमो भवति रारश्चैवं कार्यः सूर्यतमसोर्योगं वि
धायस्तन्नाविंशतिशतेभुपानयेत् द्वयोरल्पोंऽ
कोग्राह्यः स्वरशांशहीनः स च मध्यमशरो भवति
नदन्तं नरशरावनत्यायोगं मन्त्ररवाकुर्यात् य
दिशोराव नती एका दिग्गते भवतस्तदायोभि
न्नादिग्गते चेत्तदान्तरम् तदा स्फुटः शरो भव
ति रविमानमोह मानरवेर्भोगिपयुतं गतं दा ।
तत्क्राहकोधः स्पितएकखंडः नाह्निसूर्यक्त

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰टी॰ भोग्यखंडान्तरेणाधिकाग्रग्रासावन्तिः सूर्यमाने
२६ भवन्तिभोग्येनयुक्ताभ्रंगनंदाः ग्रसम्भवन्तीरवेर्मा
38 नामित्यर्थः नाद्दिनचंद्रभुक्तिर्द्विभिन्नानाच्चंद्र
मानंनस्यसूर्यस्यग्राहकोऽघः स्थितश्चन्द्र एव
त्रयमर्थः चंद्रमानसूर्यमानयोर्योगं विधाया
र्धयेत्तन्नसारेणहीनंकार्यन्नियादियोगार्द्धाव
शेषोधिकस्तदाग्रहणाभावः —— ग्रासग्रहणार
शारेण हीनयोगार्द्धग्रासो भवन्तिविश्वानय
नं पर्ववत्तस्थित्यर्द्धमाह ग्रासाब्धक्तर्घ्नान्सा
वितः खरामग्रासैकलब्धस्थितिमंदनार्द्ध इत्ती
ए सूर्यग्रहणेविशेषः शेषस्तुचंद्रग्रहणेविचिं
त्यः साधितग्रासिंचक्रभिर्गुणायेत एवंभूतान्क्रा

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ॐ

सान्तवरामग्रासैकोनत्रिंशता २० युक्तेनग्रासेनलब्धं
यत्तास्थितिमर्दनार्द्धं स्थित्यं भवति यदि स्थित्यर्द्धं
पर्वच्छटीषु हीनेन तदा स्पर्शकालः पर्व्याधिकं तत्तदा
मोक्षकालोभवति मेत्रापेक्षरणो यस्मिं दृग्रहणे
कोविशेषस्तत्रनचास्याभिरुक्त एव नत्वाप्ति
हंसरमुकुंदपदारविंदेनज्ञावमग्नमनसापरमा
दरेण श्रीगणपतिनाप्यसुधिया भक्तबोधनायव्या
ख्यातिसन्नमराविग्रहणाधिकारः इतिश्रीभा
स्वतीप्रकाशिकायां सूर्यग्रहणाधिकारः स
प्तमोव्याख्यातः अथपरिलेखाधिकारः
मानैकशरादैः खनन स्पर्शमागेनदिंबहत्तांगुला कृशो
ये चंद्रार्कमानांगुलसंगराग स्पर्श खखागमक्ता

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰टी॰ वलनांगुलानि शरादेर्मानं भवन्तीति संबंधः

३७ कथंभूतं मानं खनन्दस्य पंचभागो नाडिका शेषं ह

37 तांगुलाद्यं यथासंभवं सूर्यस्य चंद्रस्य यत्तत्तनस्य

यः पंचमो भागस्तेन न्यूनो ऽविक शेषस्तेन शरादि

राशंपकेभ्यो हृतं तद्यत्तत्कोऽगुल वांगुलरूपं मानं

अयमर्थः खनन्दस्य पंचमं भागं दश १० रूपा

तावित्वा नेनांकेन मध्यम शरसूर्यचंद्रमानमाना

नांकेभ्यो भागं हरेत् सर्वांगुलानि शेषं षष्ट्या

६॰ संगुणय व्यंगुलान्यपि ज्ञेयानि वलनांगुल

करणमाह चंद्रार्कौ यथासंभवं चंद्रस्य चार्क

स्य वा मानांगुलैः संगुणितं यस्यास्ति चंद्रार्क मानां

गुलसंगुणितं स्वास्वकीयाऽरकरवांगैः ७॰॰ सन्नशक्तैर्भ

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

का सत्तीवलना वलनांकौ गुलानि त्र्यंगुलरूपाभवं
ति चत्वयमर्थः वलनांकक र्मभूमौ संस्थाप्य चंद्रा
र्कयोर्मानांगुलव्यंगुलैः स्पष्टः पुटीकरणापरि
पाघातं गुणयसप्तशतैर्विभजेल्लब्धांकौवलनांगु
लव्यंगुलानिज्ञेयानि चंद्रार्कयोर्मंडलस्यतमो
मंडलेनछन्नखंडज्ञानार्थमभिनिकर्तव्यत्तात्मा
चंद्रार्कयोर्दिक्समंमं डलस्यसव्यापसव्येवलना
ग्रसूत्रेमध्यादुदग्दक्षिणान्तः पूर्वापरान्तमोर्ध्व
सूत्रेणारवींदुखंडः चंद्रार्कयोर्दिग्भिः समस्य
मंडलस्यसव्यापसव्येप्राकपश्चिमाभिमुखौवल
नाग्रसूत्रेवलनासूत्राग्रविषयेउदग्दक्षिणान्तः उ
त्तरस्यांदिशिदक्षिणस्यांवाचंद्रादिमंडलमध्या

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰टी॰ त्वष्टस्तुनशरात्राद्दारभ्यतत्मोर्द्धसूत्रेणवृत्तेतकान्ते
३८ सन्निरवीद्वोःखंडोभवन्ति अयमर्थः पूर्वके
डुमानांगुलानि सूत्रेणसूर्य्यब्राणांगुलार्द्धेनवा
यप्यासंभववृत्तपरिलिखेत् तत्मोदिशः कल्प
नीयाः ततःशरादिक् पूर्वाभिमुखापश्चि
माभिमुखावावलनादेया वलनावलनक्ष्ट
नामितियावत्पद्येकादिकशरवलनेभवतः
स्तदाचंद्रस्यपूर्वाभिमुखावलनादिग्यास्सूर्यस्य
पाश्चिमाभिमुखायदिभिन्नादिकशरवलनेतदा
प चंद्रस्यपश्चिमभिमुखीरवेःप्राङ्मुखी उक्तंच ग्रं॰
प्यांतरे वलनंमुखंवज्ञेयनाद्विवेकतायादि
भेदेप्रत्यङ्मुखंद्वयमिदोभिन्नौविपर्ययादिति

त्रि पाङ्ः

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ततोवलनाग्राभिमुखंग्रासशरं प्रसार्यतत्र द
त्तादारभ्यत्तमोर्द्धस्वेरागाद्दत्तेकत्तेसति खवी
दोः खंडोभवति स्पर्शमोक्षादिरज्ञार्थमाह ता
स्थित्यर्द्धनिघ्नेरसवेदभक्तेमानांगुलैः प्राक
ग्रस्तदग्रात्स्पर्शस्यांकेस्त्ववधारणांस्या
दिंदुग्रहेर्कग्रहणे प्रतीपात् चंद्रसूर्ययोर्मा
नांगुलानिस्थित्यर्द्धेनसंगुणय चंद्रसंबंधी
निरसैः षड्भिर्विभजेत् ६ सूर्यसंबंधीनिवेदैर्वि
भजेत् ४ लब्धांगुलैर्वलनाग्रात्प्राक् चंद्रस्यस्प
र्शोभवति सूर्यस्यमोक्षः पश्चिमतस्तु चंद्रस्य
मोक्षः सूर्यस्यस्पर्शः नत्वातिकंदमकंद
पदारविंदतज्ञावमग्नमनसापरमादरेण

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा॰टी॰ श्रीगोपिनाथसुधियाविवृत्तोधिकारोदै
३८ वज्ञबोधविषयेपरिलेखसंज्ञः ५८ इतिश्री
भास्वतीप्रकाशिकायांपरिलेखाधिकारो
35 ष्टमः ॥ ८ ॥ संवत् १८८८ आषाढ प्र॰ १७
लि॰ साधुराम लिखारी मंदिर श्रीरघुनाथजी
पुस्तकालय जम्मूस्टेट शुभम्भूयात्सर्वजगतां
यादृशं पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशं लिखितं मया
यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न दीयते १

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भा० टी०
४०

40

इति श्रीभास्वतीटीका समाप्त
पत्रे ४० नं० १८०२ श्लो० ५७५
ज्योतिष

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri